

Najat El Hachmi

De laatste patriarch

Leesfragment

Voor Rida

O

Dit is het verhaal van Mimoun, de zoon van Driouch, zoon van Allal, zoon van Mohammed, zoon van Mohand, zoon van Bouziane, en die wij gewoon Mimoun zullen noemen. Het is zijn verhaal en het verhaal van de laatste der grote patriarchen in de lange keten van voorvaderen van Driouch. Ieder van hen had geleefd, gehandeld, en het leven van allen om hen heen beïnvloed met de vastberadenheid van de grote Bijbelse figuren.

Over wat iemand tot een groot patriarch maakt of een middelmatige, weten we niet veel, hun oorsprong ligt in de nacht der tijden en die oorsprong doet er hier niet toe. Er bestaan allerlei theorieën die proberen te verklaren waarom deze maatschappelijke orde, die er altijd is geweest en die tot de dag van vandaag voortleeft zo bestendig is. Deterministische argumenten doen er evenmin toe als pseudomagische interpretaties. Feit is dat er met Mimoun abrupt een einde komt aan die opvolgingslijn. Geen enkele zoon van hem zal zich nog identificeren met de autoriteit van zijn voorgangers, noch proberen dezelfde discriminerende en dictatoriale patronen na te volgen.

Dat is de enige waarheid die we willen vertellen, de waarheid van een vader die het hoofd moet bieden aan zijn frustratie over het feit dat hij zijn lotsbestemming niet heeft vervuld, de waarheid van een dochter die, ongewild, de geschiedenis van het geslacht Driouch voor altijd heeft veranderd.

EERSTE DEEL

I

EEN LANGVERWACHTE ZOON

Die dag werd, na drie meisjes, de eerste zoon geboren van Driouch van Allal van Mohammed van Muhand van Bouziane et cetera. Hij heette Mimoun, de gelukkige, omdat hij na zoveel vrouwen ter wereld kwam.

De dag begon heel normaal, het was een dag als alle andere. Zelfs als de in het wit gehulde eerbiedwaardige vrouwen die zich met dit soort dingen bezighielden, hadden moeten zeggen wat deze geboorte voorspelde, dan hadden ze niets bijzonders kunnen vermelden. Er waren geen tekenen aan de hemel, geen zware wolken aan de horizon bij zonsondergang en er was geen verontrustende stilte of brandende middagzon, zelfs de kudde schapen leek niet nerveuzer dan normaal. De ezel spitste zijn oren niet op die speciale wijze die aangaf dat er iets stond te gebeuren. En ook de rivierkloof resoneerde niet sterker dan anders.

Zelfs wat in dit soort gevallen vaak voorkomt, gebeurde niet: grootmoeder, Mimouns moeder, was die ochtend niet opgestaan met het voorgevoel dat het zover was, ook al was het over enkele dagen nieuwe maan. Niets van dat alles. Evenmin pijn in haar onderrug, of door weeën veroorzaakte onrust voordat de vliezen braken.

Grootmoeder was zoals gewoonlijk met het hanengekraai opgestaan, zeer moeizaam, ondanks de bescheiden buikomvang van deze vierde zwangerschap. Ze had zoals altijd het brooddeeg gekneed, wit en zacht als de buik van een onvruchtbare vrouw. Ze had onder het rijzen van het deeg haar ochtendtoilet gemaakt en was verscheidene malen voor de Allerhoogste neergeknield.

Ze was buiten de vijgen van de vijgencactus gaan plukken, met behulp van de lange tang met stevige grijpers waarin de gekozen vrucht paste. Daar ter plekke gleed een dikke zweetdruppel langs haar voorhoofd, onder de witte hoofddoek die haar zwarte, van olijfolie glanzende vlechten vrijliet.

De buurvrouw was naar buiten gekomen om haar te groeten en zei: ‘Oei, wat heb je een buik zeg, denk je niet dat het weer een meisje wordt?’ ‘Laat het zijn wat God verkiest, een jongen of een meisje, als het maar levend en gezond is, we moeten zijn genade en zegen aanvaarden.’

Haar maakte het eigenlijk niet uit als het weer een meisje werd. Maar wat als al haar dochters in andermans huis eindigden en daar hun kroost grootbrachten, en hun zonen zich hun afstamming niet meer herinnerden? Die hele afstamming kon haar natuurlijk niets schelen, maar de eenzaamheid... Haar buurvrouw-schoonzus had al twee zonen. Maar zij had tot nu toe als echtgenote gefaald, haar voornaamste taak had ze niet vervuld. Het plan van de familie Driouch verliep niet volgens verwachting.

Grootmoeder had egelbloed gedronken, ze had gebed in water waarin sperma van haar echtgenoot was opgelost en ze had haar geslacht gestoomd met een brouwsel van zwavel, verpulverde klaprozen en droge duivenpoep.

Al die middeltjes die oudere vrouwen haar destijds hadden

aanbevolen. ‘Ga niet naar feesten waar vrouwen met hun ja-loerse blikken het geslacht van de kleine, mocht het een jongen zijn, konden veranderen, en toon je buik niet aan iemand van wie je weet dat ze jou als rivale ziet. Vertrouw niemand en besprenkel je voordeur met de eerste ochtendurine. Als die vrouwen binnenkomen, blijven hun boze geesten buiten.’

Die dag was grootmoeder zoals altijd aan het werk: terwijl haar zware zilveren armbanden *kling-kling* tegen de grote terracottaschaal sloegen, bewerkte ze opnieuw het half gerezen deeg. *Kling-kling*, en ze veegde het wit van haar vingers. Ze voegde met haar wijsvinger de restjes toe aan de klomp, als bekroning van het geheel. Als muzikale noot.

Pas toen ze al een poos met gloeiende wangen het brood stond te bakken op het houtvuur, af en toe hoestend, met haar volle gewicht op haar voetzolen en haar knieën blootgesteld aan de warmte, pas toen ze alleen nog het kleinste brood moest bakken, zei ze ‘au’ en zag ze dat haar broek doorweekt was met iets beiges. Het vocht was door haar wijde *sarouel* heen gedrongen, door haar onderhemd, door de eerste laag van haar jurk, door de tweede laag daaroverheen, zelfs door haar schort heen.

Het was de bevalling, die zich niet had aangekondigd.

Ze riep snel haar schoonmoeder en zei dat ze nergens pijn voelde maar dat ze van boven tot onder nat was.

Een slecht voorteken.

Grootmoeder hurkte neer en hield zich vast aan het touw dat van het plafond naar beneden hing. Ze keek naar de van boomstammen gemaakte balken vol houtwormgaatjes. Allemaal van een andere kleur. Ze hief haar hoofd op om naar de andere kant te kijken terwijl ze met alle kracht haar knieën

omknelde en begon te persen. Het was alsof ze aan het touw hing, als een schaap. Ze perste. Ze hoefde niet veel moeite te doen, en er was een moment dat ze haar lichaam zo heftig voelde samentrekken dat ze zich afvroeg of ze nog op tijd was om te stoppen, om dat enorme ding terug te sturen. Nee, dat ging niet meer. Haar schoonmoeder die achter haar zat en haar buik met beide handen om haar middel omvatte, gebod haar haar onontkoombare missie voort te zetten. ‘In godsnaam, pers, in godsnaam, Heer sta ons bij, pers. Een slecht voorteken, kind, kinderen die zonder pijn geboren worden. Als ze je bij hun geboorte geen pijn doen, zullen ze je de rest van je leven pijn doen.’

En zo was het. Die dag werd Mimoun geboren, de gelukkige, degene die de eer zou krijgen de lange reeks van generaties patriarchen af te sluiten, patriarchen die bestemd waren om van de wereld een geordende en fatsoenlijke plek te maken. Met hem zou de vloek van het patriarchaat voorgoed eindigen. Maar dat wist hij toen nog niet. En ook grootmoeder, wier voorgevoelens en dromen zo vaak waren uitgekomen, had hiervan niets voorvoeld of gedroomd. Wel had ze uitgeput naar het ‘joe-joe’ geluisterd van alle vrouwen in huis die het goede nieuws aan het hele dorp bekendmaakten: in het huis van de familie Driouch was een jongen geboren. Schelle kreten stegen op uit monden waarin tongen uitzinnig heen en weer bewogen.

DE VADER VAN DE VADER

Mimoun kreeg zijn eerste klap toen hij zes maanden was. *Wham*, klonk het dof. De hand die hem trof vond nauwelijks voldoende oppervlak om te raken maar het had in elk geval zo geklonken, *wham*, een doffe klap. We weten niet waarom Mimoun zo'n drastische terechtwijzing verdiende en ook niet of hij er iets van leerde.

Zijn vader deed het weloverwogen. Hij had hem gewaarschuwd. Eerst had hij de moeder gewaarschuwd: 'Laat dat elendige kind ophouden,' had hij gezegd. Hij had Mimouns zusjes gewaarschuwd: 'Laat hem eindelijk ophouden,' had hij waarschijnlijk gezegd. Maar ze hadden er geen van allen acht op geslagen, en wiegden hem heen en weer in de bundel waarin ze hem voor alles behoedden. Mimoun bleef zijn mond opensperren en liet een gekrijs horen waarvan we, ter verdediging van Driouch, moeten toegeven dat het haast onverdraaglijk was. Hij had de zusjes gewaarschuwd, de moeder, en ten slotte was zijn geduld op en had hij de kleine bedreigd. 'Hou eindelijk eens op, ik word er gek van,' zal hij gezegd hebben. 'Moge God de voorouders van de moeder die je gebaard heeft verdoemen!' Grootmoeder was al aan dit soort beledigingen gewend en keek hem vanuit haar ooghoek aan, zonder een spier te vertrekken, alsof ze op het punt stond hem van achter uit haar keel een rochel toe te slingeren. Maar ze zei waar-

schijnlijk niets en bleef Mimoun heen en weer wiegen, steeds sneller, nu niet meer zittend maar ronddraaiend in het licht dat via de slaapkamerdeur binnenviel, en vervolgens op het zachte leem van de binnenplaats, zodat het gekrijs zich in de lucht verspreidde en zwakker in grootvaders kamer binnendrong.

Grootvader had echter een slechte dag, de tabak die hij gewoonlijk snoof was op, het dorpswinkeltje had niets meer en tot de volgende ochtend zou er geen auto meer naar de naburige stad vertrekken. Hij keek naar de smerige zakdoek waarin hij de laatste, in zijn rechterneusgat opgesnoeven tabak had geniest die hem, tot een bepaald punt doorgedrongen, een soort lichte, langzame, droge orgasmen bezorgde, om vervolgens vermengd met het voor dit soort lichaamsholtes kenmerkende slijm terug te keren. Maar dat was al een poos geleden. Net zo lang als Mimoun aan het krijsen was.

En zo kwam het dat hij opeens opstond van zijn met henna geverfde schapenvacht waarop hij zich uitgestrekt had. Hij bevond zich – dit moet ter verdediging van Mimoun gezegd worden – in de kamer aan de andere kant van de binnenplaats. Je zou kunnen denken dat die reactie een bewijs was van hoe prikkelbaar Driouch was. Hoe dan ook, hij stond op door eerst zijn gewicht op duim en wijsvinger van beide handen te plaatsen, alsof hij een renner was, en zette met samengeknepen mond en ogen die meer dan anders uitpuilden, koers naar de plek waar grootmoeder was. Misschien ging het zo, als we proberen te begrijpen waarom Mimoun met zes maanden zijn eerste klap kreeg. *Wham*, een heel dof geluid, nauwelijks het gezicht van de kleine rakend, terwijl grootmoeder hem probeerde te beschermen door zich over hem heen te buigen. Maar hij had haar verrast, anders had hij zijn doel niet kunnen

raken. Het leem van de binnenplaats had het zwakke geluid van zijn blote voeten onvoldoende weerkaatst. Grootmoeder had de klap kunnen voorkomen, ware het niet dat hij achter haar met zijn hand had uitgehaald om hem met volle kracht op het amper te onderscheiden bundeltje neer te laten komen. Het was zo'n klap waar je niet over nadenkt, die je op goed geluk geeft, om je woede te ontladen, misschien uitte hij zelfs zo'n kreet die ons meer tot dieren dan tot mensen maakt.

We weten niet precies hoe het gebeurde, maar zeker is dat daar, midden op de door voetzolen licht beroerde binnenplaats, aan alle kanten door witgekalkte muren omgeven, op het uur waarop iedereen zijn middagslaapje deed, Mimouns eerste klap te horen was, *wham!* Hij moest leren zich niet zo aan te stellen.

En Mimoun slaakte een onhoorbare kreet. Een kreet die begint met een ijselijke gil die opeens stopt, waarna een angst-aan jagende stilte volgt. Het kind heeft zijn mond wijder dan ooit opengesperd, het is helemaal rood aangelopen en zijn ogen zijn dicht, maar er is geen geluid. Geen ademhaling. Het lijkt louter van schrik dood te gaan, en wat nog onrustbarend is, het lijkt door de grote schok niet meer te weten hoe het moet ademen. Het duurt maar enkele seconden maar die zijn een eeuwigheid tijdens het angstvallige wachten op de terugkeer van het leven. En als het niet terugkeert? En als het niet terugkeert? Grootmoeder zal hem wel heen en weer geschud hebben, 'in godsnaam, in godsnaam, in godsnaam!' En nog keerde het leven niet terug. En als het niet terugkeert? Ze luisterde naar zijn hart, ze luisterde naar zijn longen, en schudde hem weer. Alsof er iemand op 'pauze' had gedrukt, het kind kwam niet bij, terwijl grootmoeder voelde hoe haar eigen bloed helemaal naar haar voeten zakte, hoe haar gezicht gloei-

de van de hitte en haar hart enkele seconden stilstond. ‘Wat heb je gedaan, ellendeling? Wat heb je mijn kind aangedaan?’

Maar Mimoun kwam weer bij, hoe hadden we dit verhaal anders kunnen vervolgen? Hij kwam weer bij en ging door met huilen, harder dan ooit, en grootmoeder liet haar hart weer kloppen om vervolgens haar kind bevend aan haar borst te drukken. En ze zal wel gehuild hebben, terwijl ze op de vloer zat en een litanie prevelde, haar lichaam heen en weer wiegend met het kind tegen zich aan gedrukt. Een hele poos.

We weten niet wat dit ongewone voorval in Mimouns leven voor betekenis had. Grootmoeder zegt altijd dat het haar zoon veranderde. Dat angsten die ons al zo jong worden aangejaagd ons voorgoed stempelen, dat de angst zich in je diepste binnenste nestelt en zich op een onbekende plek verstoppt. Tot hij van gedaante verwisselt en verandert in iets wat je nooit als angst zou herkennen, zoals op de deur bonzen of aan je haar trekken als je je zin niet krijgt. Grootmoeder rechtvaardigt het nogal ongewone gedrag van haar zoon altijd met dit verhaal. Steeds wanneer Mimoun zijn ouders hoofdbrekens bezorgde, vertelde ze weer hetzelfde verhaal: ‘Och, mijn arme kind. Ja, plotselinge angsten nestelen zich diep in je en slaan om in onze slechtste kant, maar je weet wel, kind, dat je vader in wezen uit het goede hout gesneden is en niemand kwaad zou doen. Het komt alleen maar doordat de angsten nooit helemaal uit zijn lijf verdwenen zijn en dat heeft hem tot een ander mens gemaakt.’

RIVAAL NUMMER EEN

Mimoun zou een normaal mens geworden zijn ware het niet dat zich in zijn jeugd zoveel ongewone voorvallen hadden voorgedaan, waarvan de volgorde van zijn geboorte op zich al de eerste was. Als hij alleen al vóór zijn derde zusje was geboren of na zijn broer, was alles heel anders geweest.

Hij was donker van huid, zoals zoveel anderen, zo'n kind dat als boreling lelijk is, gerimpeld en blauwig, wat in de dagen na de geboorte wegtrekt. Maar hij bleef erg donker.

Afgezien van het incident van de klap, *wham*, groeide Mimoun zonder al te veel afwijkende omstandigheden op. Zijn drie zusjes waren vrouwen van de oude stempel, van die vrouwen die voor het huishouden zorgen, voor de familie, en ze hadden een aangeboren toewijding voor hun kleine broertje, ook al waren ze niet veel ouder. Ze stopten hem in, ze knuffelden hem, molken elke ochtend de koe om hem verse melk te geven, en gaven hem vanaf zijn geboorte amandeloliemasages. Ze stonden altijd voor hem klaar, zij waren zijn kindermisjes en hij was hun speelpop.

En zo groeide hij op, omringd door vrouwen die hem voor alles behoedden. Als hij hilde en grootvader zei: 'Laat dat kind eens ophouden,' gingen ze onmiddellijk tekeer, vooral na het voorval van de klap, *wham!* 'Hoe haal je het in je hoofd,

om na al die moeite die het je heeft gekost om een zoon te krijgen, hem zo te laten schrikken dat zijn ziel door een djinn wordt meegenomen om nooit meer terug te komen!’

De zusjes namen hem niet alleen tegen zijn vader in bescherming maar ze behoedden hem ook voor de blikken van jaloerse vrouwen die zijn prachtige ogen en het volmaakte schoonheidsvlekje boven zijn lip zouden kunnen vervloeken, en voor de wind, de zon en de eindeloze zomernamiddagen. Ze wikkelden hem in, en verborgen hem, altijd in de schaduw.

In de oogsttijd bonden de meisjes hem om de beurt op hun rug alvorens zich met de sikkel in de hand voorover te buigen.

En plotseling gebeurde er een van die dingen die Mimoun tot iemand anders maakten dan hij had moeten zijn, iets waarvan niemand nog iets weet, en wie er wel van weet, houdt zijn mond. Toen hij drie was en al door de velden rond het witgekalkte huis rende en elk hoekje en gaatje kende, de dieren bespiedde en in de struiken naar kippeneieren zocht, verscheen er onverwachts een nieuw personage ten tonele. Grootmoeders buik was al een tijd steeds dikker geworden tot hij op een enorme bal leek. Op een dag was die opeens leeggelopen, nadat hij haar de hele nacht had horen schreeuwen alsof ze doodging of ondraaglijke pijn had. De ochtend daarop ging Mimoun naar haar kijken en ze lag nog steeds achter in de slaapkamer onder de dekens op de grond, omgeven door die geur van bloed of van een gekeeld schaap vermengd met kruidenazijn. Hij liep naar haar toe nadat hij zijn voeten op de deurmat had afgeveegd om het zand van de binnenplaats van zijn zolen te krijgen en wreef met de rug van zijn hand zijn neus schoon, met het voorgevoel dat er iets was veranderd.

Grootmoeder lag daar, achter in de kamer, met haar gordel en haar kleren los zoals wanneer ze ging slapen. Haar hoofd

onbedekt, haar vlechten los, haar haarspeld weggeleden.

‘Kom maar, mijn jongen, kom maar,’ zal ze gezegd hebben. Met iets teders in haar stem, een mengeling van droefenis en blijdschap, die hij later bij elk van haar volgende bevallingen zou opmerken. Alsof ze vermoeid en voldaan tegelijk was. ‘Wil je je broertje zien? Kijk eens hoe mooi hij is.’

Het was een bundeltje, een windsel van lakens rond een heel klein mensje waarvan je alleen maar het gezicht zag, helemaal met wit omgeven. Gevangen. Het was het kleinste mensje dat hij ooit had gezien, nog kleiner dan hijzelf. En lelijk. Waarom noemde zijn moeder zo iets blauw en rood aangelopens mooi? ‘Hij is lelijk,’ riep Mimoun, en hij wilde al wegrennen toen hij zag hoe grootmoeders armen in beslag werden genomen door die reusachtige worm die vrijwel helemaal in zijn cocon verdoeven.

Of misschien rende hij niet weg, misschien wilde hij bij grootmoeder op schoot. Dat kunnen we ook niet weten omdat hij toen nog niet degene was die hij nu is, hij was tenslotte nog maar een kind.

Onschuldig, aan zijn lot overgelaten, naar een tweede plan verwezen zowel door zijn moeder als door zijn zusjes, die de nieuwe baby oppakten zodra hij huilde. Een baby die zijn mond van tandeloos oud mannetje opende en zo hard schreeuwde als je van zo iets kleins nooit zou verwachten. Zijn vader zei: ‘Kijk, je broer huilt veel minder dan jij, en hij maakt ’s ochtends vroeg niemand wakker. En wat als je straks ruzie met hem krijgt, wie gaat er winnen, jij of hij, die kleiner is? Als je wilt dat hij later ontzag voor je heeft en je *azizi* noemt dan moet je laten zien wie de baas is.’

En er veranderden zoveel dingen met de komst van de tweede zoon van de familie Driouch dat er ten slotte iets ge-

beurde wat niemand kon verklaren en dat sommigen zelfs aan een kwade geest toeschreven.

Het was een kwestie van seconden. De gelegenheid deed zich voor en Mimoun maakte er gebruik van. De baby was waarschijnlijk een paar maanden oud en ze hadden hem op de dekens in de meisjeskamer achtergelaten terwijl ze beneden zaten te ontbijten, genietend van het licht dat door de deur naar binnen viel. Grootmoeder zat nog haar dromen van de afgelopen nacht te vertellen, haar ene been gestrekt en haar andere wat opgetrokken. Ze zei dat ze een voorgevoel had.

Mimoun keek naar de kleine, staarde hem aan en pakte zonder na te denken een van de kussens en sloeg zijn armen om hem heen. Het broertje keek om zich heen en zag alleen maar schaduwen en kleuren, tot het alleen nog maar het wit van de zachte stof zag, en nog later, ten slotte alleen nog het zwart dat voorafgaat aan het verlies van bewustzijn.

De vrouwen zaten nog steeds vrolijk te praten, en te lachen, terwijl de kleine, steeds kleiner, zijn beentjes en voetjes bewoog in het mummiepak waarin hij gevangen zat. Hij maakte nauwelijks geluid. Nee, hij maakte geen geluid meer, hij verzette zich niet meer en hield zich niet meer stijf. En Mimoun ging op de binnenplaats spelen, bij zijn moeder, die naderhand dacht dat de jongen daar de hele tijd was geweest, sinds hij zijn laatste stukje brood in het bord olijfolie had gedoopt waarin het, plof, was blijven drijven. Niemand was zich ervan bewust dat hij te lang bij zijn kleine broertje was geweest.

Tot het moment dat grootmoeder en haar dochters de ontbijtborden begonnen op te ruimen, het brood in de met meel bevlekte doeken wikkelden, en even bij de kleine gingen kijken, had niemand in de gaten gehad dat hij niet bewoog, dat

de vredigheid die hij uitstraalde, niets te maken had met de slaap die ze hem toedachten. Nee, ze hadden geen flauw vermoeden dat die stilte meer was dan diepe slaap.

Niemand herinnert zich gezien te hebben dat Mimoun voor de broedermoord in de buurt van het kind was, en we weten zelfs niet of hij zich er nog iets van herinnert.

MIMOUN IS BIJZONDER

Het gebeurt weleens dat iemand niet meer weet of rivaal nummer een wel heeft bestaan. Vooral omdat grootmoeder niet lang daarna opnieuw in verwachting raakte en de baby dezelfde naam kreeg als zijn overleden broertje, zoals de traditie voorschrijft. Of juist vanwege zijn korte bestaan op aarde waardoor hij rechtstreeks naar de hemel was gegaan. We weten niet of Mimoun zich hem nog herinnert.

Feit is dat rivaal nummer twee een stuk beter te verdragen was. Ook hij was lelijk en een huilebalk en zorgde ervoor dat iedereen zich voortdurend om hem bekommerde, maar Mimoun was inmiddels groot, hij zat al op school en, belangrijker nog, hij begon zich te bekwamen in de moeilijke kunst de mensen in zijn omgeving te temmen, verbindingen aangaan, zoals de vos zei.

Bij de vrouwen was dat niet moeilijk: hij hoefde alleen maar te glimlachen en lichtjes dat perfect geplaatste moeder-vlekje te plooiën. Zijn zussen lieten hem langer luiëren onder de nog warme dekens achter in de kamer. Hij sliep nog bij hen, tussen hen in. Waarschijnlijk lieten ze hem daar langer dan gebruikelijk was in zulke gevallen omdat ze bang waren hem helemaal alleen te laten slapen in de kamer die voor de jongens bestemd was. Of omdat ze vreesden voor zijn arme zieltje dat zo abnormaal gevoelig en ongrijpbaar was, mis-

schien door het voorval met de klap, *wham!* Hoe dan ook, iedereen was ervan overtuigd dat het kind niet helemaal normaal was en dat het zomaar in stukken zou kunnen breken of tot as vergaan. Alleen zo was te begrijpen dat af en toe zijn nek verstijfde, dat hij over de vloer rolde en zo krijste dat je kippenvel kreeg, en dat hij dan zo wild met benen en voeten begon te bewegen dat zijn voetafdrukken in het zand achterbleven. Het kon hem overal gebeuren: bij de rivier, terwijl grootmoeder er de kleren waste en hij van de andere vrouwen niet mocht spetteren in de plas water die ze hadden gemaakt om de was te doen. ‘Ga met je vuile voeten uit het water, jij,’ zeiden ze dan. En als dan die komedie van Mimoun begon, dan wees grootmoeder de vrouwen terecht met wie ze daar de djellaba’s en sarouels stond te boenen op de stenen, en zei: ‘Laat hem toch, dat kind is niet goed, zien jullie dat dan niet, en laat hem vooral met rust hier zo vlak bij het water want jullie weten best dat dat wel de meest ongelegen plek is om hem kwaad te maken.’ En zo had zij geleerd de momenten te herkennen die voor zijn zwakke geest het gevaarlijkst waren: dicht bij het water, bij het aanbreken van de dag, op het middaguur, en vooral vlak voor het vallen van de avond, het moment van de dag waarop men niet weet of het licht of donker is. Dat werkte bij zijn zussen en zijn moeder, dat spreekt vanzelf, die waren in staat de vroegrijpe gevoeligheid van dat jonge kind te begrijpen. Grootvader zag dat vermoedelijk anders. Elke keer dat hem een van Mimouns ongezeglijkheden ter ore kwam, riep hij met zijn slof in de hand: ‘Laat hem maar aan mij over, dat snotjong, ik zal hem wel genezen van zijn kwalen en alle djinns die hij in zich heeft uitdrijven want als ze zien waarvan ik bezeten ben, slaan ze op de vlucht.’ Maar zover kwam het bijna nooit, grootmoeder of de tantes wisten hem

op tijd te stoppen. En voor het geval die er niet waren, leerde Mimoun te rennen. Rennen zo hard als zijn voeten hem konden dragen over de stenen van de stoffige weg of over het braakliggende land. Hij rende naar plekken waar grootvader niet kon komen, of hij was zo snel dat grootvader hem niet kon pakken. Die zei dan: 'Ik krijg je nog wel, vroeg of laat krijg ik je wel en dan geef ik je wel zo'n pak slaag dat het je lang zal heugen.' Maar wanneer Mimoun weer in zijn buurt was, was hij dat alweer vergeten.

Af en toe ging grootmoeder met hem naar een genezeres, omdat ze ervan overtuigd was dat er iets bijzonders met Mimoun aan de hand was. Ze nam hem mee naar dat huis dat maar één kamer had waar een vrouw in een wolk vreemde geuren hem opwachtte en heel dicht bij haar liet plaatsnemen. De vrouw, die vanaf haar lippen tot daar waar haar gewaad begon getatoeëerd was, kneedde de hele tijd fenegriekbladen die ze met speeksel vochtig had gemaakt. *Tuf*, deed ze, en ze spuwde in de pot, waarin ze maar bleef roeren met haar molige vingers. En dan legde ze een klontje van het mengsel tegen de binnenkant van zijn elleboog en begon er met twee vingers ritmisch op te kloppen terwijl ze riep: 'In naam van God, in naam van God, in naam van God.' Het klonk als muziek. Tot er vanuit het plakkerige mengsel dat op Mimouns huid gekoekt zat allemaal heel dunne draden omhoogkwamen. 'Zie je dat,' moet de vrouw gezegd hebben, 'dat zijn allemaal angsten die naar buiten komen, beste vrouw. Geen wonder dat die jongen er zo aan toe is! Kijk nu toch, ze worden steeds groter, arm kind.'

REN, MIMOUN, REN

Mimoun toonde geen enkele interesse voor op papier gezette krassen die iets betekenden, hij zag er het nut niet van in, en terwijl zijn onderwijzer *alifs, bas, tas* en zo op het schoolbord krabbelde, droomde hij van duiventillen en konijnen die zich vermenigvuldigen zonder ooit aan een plotselinge epidemie te sterven. En in de moskee verveelde hij zich onder het eendeloze opzeggen van de soera's, ook al vond hij het geneurie en het ritmische heen en weer bewegen best prettig. Ook de manier waarop bepaalde lettergrepen af en toe werden beklemtoond, en de manier waarop de mannen hun hals strekten om hun stem zwaarder te laten klinken. Dat verdroeg hij allemaal, beslist, ondanks de dunne olijftak die de imam voortdurend dreigend omhooghield.

De school was echter een ander verhaal. Zo vroeg opstaan voor iemand als hij die slaap nodig had tot zijn lichaam zei dat het genoeg was. Een uur lopen heen, en een uur terug. En het ergste van alles: die meester die zulke lange armen had en zo zwart was dat hij rechtstreeks uit de hel leek te komen. Hij had waarschijnlijk al lang voor hij naar school ging heel wat verhalen over hem gehoord, en waarschijnlijk was hij door zijn oudere neefjes bang gemaakt toen hij op zevenjarige leeftijd naar school ging. 'Ssi Foundou slaat je op je vingertoppen, de plek waar het de meeste pijn doet, of op je voetzolen. Hij

slaat je zo hard dat je niet eens meer kunt lopen, alleen omdat de hele klas keet heeft geschopt, ook al heb jij nergens schuld aan.’

En zo was het. Ssi Foundou's armen reikten tot aan zijn knieën en zijn handen kwamen hard aan als hij je sloeg. Zijn zwarte huid maakte Mimoun bang. Hij had nog nooit een zwarte man gezien. En al helemaal niet met zo'n houten stok als hij.

Mimoun leerde zoals hij altijd leerde, razendsnel. Ook al klonken de woorden van de meester in zuidelijk Arabisch hem als onbegrijpelijke vloeken in de oren, leerde hij toch al snel 'kom hier, hufter' te onderscheiden van 'jullie kunnen gaan'. Hij wende eraan op een andere manier klappen te incasseren. Niet zoals bij zijn vader, plotseling en onverwachts, als bij verrassing. Nee, bij Ssi Foundou ging het heel anders: hij moest zelf naar hem toe om, onderdanig, de verdiende straf in ontvangst te nemen. Want als hij dat niet deed dan vermenigvuldigden de klappen zich, 'nog tien, Driouch, nog twintig, Driouch, en er komen er nog meer'. En er kwamen er nog meer. Misschien deden ze hem meer pijn dan de klappen van zijn vader. Zo koud, zo berekenend, en Ssi Foundou leek niet eens boos terwijl hij de stok omhooghield en hem door de lucht liet zwiepen, *zzjjt*, tot Mimoun zijn vingertoppen niet meer voelde en dacht dat ze opengesprongen waren en dat het bloed overal in het rond spatte.

Tot hij begon te spijsbelen, zo beu was hij het om geslagen te worden. Hij liep wel met de anderen mee, maar bleef vervolgens rondhangen in de omgeving van het gebouwtje, en wachtte tot zijn klasgenoten of oudere leerlingen naar buiten kwamen en schreeuwde vanaf veilige afstand de vreselijkste scheldwoorden naar hen: 'Kuttenkop, ga de kippen van je

grootmoeder neuken.’ Soms lieten zijn benen hem in de steek en kreeg hij een steen naar zijn hoofd gegooid zodat hij vol builen en schrammen thuiskwam.

Een dag van school wegblijven stond gelijk aan nog meer klappen. De meester vroeg dan: ‘Waar was je gisteren?’ en jij zei: ‘Ik was ziek, meneer.’ ‘Je bent een leugenaar,’ zei hij dan, ‘Saïd zag je halverwege de ochtend hier in de buurt de schapen hoeden.’ En al had je dan geen schapen en alleen maar geiten, dan wist je al wel dat je beter kon zwijgen om de straf niet te vermenigvuldigen.

En hoe vaker je wegbleef, hoe moeilijker het werd om weer te gaan, en hoe moeilijker het werd om weer te gaan, hoe vaker je wegbleef.

Tot hij in de vierde klas zat en die belangrijke proef moest doen om naar het volgende jaar over te gaan. Een heel belangrijke proef, had grootvader waarschijnlijk gezegd: ‘Als je niet slaagt, moet je van school en zul je voor de rest van je leven een werkezel zijn.’ Want ondanks de tastbare werkelijkheid en Mimouns aard, wenste grootvader nog steeds dat zijn eerstgeboren zoon zich aan de geneeskunde zou gaan wijden en dat minstens een van zijn zonen het boerenleven zou kunnen inwisselen voor het respectabele beroep van arts.

De proef was zo beslissend en zwaar dat Mimoun al snel moe werd van het kijken naar dat onbegrijpelijke vel papier vol symbolen die hij nauwelijks herkende. Hij wist dat hij niet weg mocht voor de tijd om was en besloot rechts onderaan op het papier wat te gaan tekenen. Hij tekende de gevel van een huis waarin bovenin openingen waren gemaakt om vogels te laten nestelen, hij tekende jonge duiven met opengesperde snavels die op het voorgekauwde voedsel van hun moeder wachtten. Hij tekende dat alles zonder te beseffen dat je bal-

pen niet kunt uitgummen. Toen gumde hij uit alle macht en wreef net zo lang over het papier tot er in plaats van de tekening alleen een gat overbleef.

Een gat was zelfs opvallender dan een miniatuurtekening van duiven, en Mimoun kwam op het idee het stuk papier te repareren. Hij viste ergens een stuk papier vandaan, likte eraan alsof het een postzegel was, en plakte het op de achterkant. Het zag er perfect uit. Je zag geen tekening meer, alleen een kleine verdikking in het papier.

Toen grootvader naar school ging voor de uitslag van de proef en Ssi Foundou hem vertelde dat zijn zoon niet alleen gezakt was maar ook vaak verzuimd had, en hem bovendien vertelde over het ingenieuze werk dat de jongen tijdens het examen tot stand had gebracht, maakte Mimoun zich al uit de voeten zodra hij het gezicht van zijn vader zag toen deze uit de spreekkamer kwam. En ze zaten elkaar tot thuis achterna, grootvader woedender dan ooit en Mimoun hijgend en doodsbang omdat zijn vader hem nooit zo lang achterna had gezeten. Voor het eerst voelde hij dat zijn leven op het spel stond, dat misschien niemand hem hier nog uit kon redden, ook thuis niet, en dat zijn vader deze keer niet net zou doen alsof hij alles vergeten was.

Door de gedachte dat zijn vader hem niet alleen pijn zou doen maar hem zou kunnen doden, begonnen Mimouns krachten het te begeven en voelde hij dat hij langzamer liep, dat zijn benen niet meer wilden. Tot hij grootvaders hand in zijn nek voelde en het leek alsof op die plek het bloed ophield met stromen. Mimoun keek om zich heen op zoek naar hulp, van wie dan ook. Ze waren midden op een kale en stoffige vlakte en er was niemand, helemaal niemand. Hij kon schreeuwen wat hij wilde, er was niemand. Helemaal niemand terwijl

hij alsmaar schoppen kreeg op de plek waar zijn wervelkolom eindigde, niemand, terwijl hij zijn handen in zijn nek hield om de handen en armen van zijn vader af te weren. Er was niemand toen hij zag dat hij in de richting van de vijgencactus in de berm werd gesleurd en zich realiseerde dat hij daar onherroepelijk in terecht zou komen. Er was niemand, niemand toen Mimoun alle stekels van de vijgencactus in zijn gezicht voelde prikken, in zijn handen, door zijn kleren heen, die daar duizenden wondjes maakten. Duizenden gaatjes, pijn die zich heel diep in je nestelde.

En zoals grootmoeder het ongewone gedrag van haar zoon graag rechtvaardigde met de klap die hij als baby kreeg zo haalde Mimoun altijd tot in detail het voorval met de vijgencactus aan om zijn eigen gedrag te verklaren.